

Inger Schoonderbeek Hansen, Tina Thode Hougaard og Peter Widell (udg.):
14. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog, Århus 2012

Yo, interaktion, dér! (Sagde hun virkelig det?)

– En konversationsanalytisk tilgang til rapbattle-disciplinen

Anne Kildegaard Hansen
Aarhus Universitet

Hey ya'll – her kommer en Intro!

”Lingvista sum: linguistici nihil a me elienum puto”: Jeg er lingvist, og intet sprogligt bør være mig fremmed. Således afsluttede Roman Jakobson sin rapport til 1953-konferencen ved Indiana University.¹ Nu, hvor året er 2013, stemmer en bachelorstuderende ved Aarhus Universitet i.

RAP ER

ord

mord

troen på, man er stor

med meget mer

er den her

?

Så er årstallene på plads. Hvad der yderligere tildeles spaltepads i denne artikel, er en del af rappen. Rappen, som er en sproglig OG musikalsk del af hiphopkulturen. Rappen, som også er en del af mange danskeres kultur og ikke mindst kulturforbrug. Rappen, som besidder et enormt didaktisk potentiale. Men hvad er rap?

Der eksisterer forskellige definitioner og opfattelser af, hvad rap omfatter. Rappen placerer sig i feltet mellem musik og sprog. Den er en del af den (hiphop)kultur, som med tiden har bredt sig ud på verdenskortet og antaget vidt forskellige former. Jeg oplever det som et dynamisk og foranderligt felt, hvor battling indgår som disciplin.

Rapbattling er en disciplin, hvor to eller flere dystet i en kamp på ord. Rapbattling er såvel som anden (især mundtlig) kommunikation karakteriseret ved gensidighed i påvirkning og handling. Den er

¹ Jakobson 1958.

Anne Kildegaard Hansen

dialogisk i sin form og foregår face-to-face, men situationen og konteksten er specifik og afgørende: battling er del af en kultur med egne rammer og regler.

Jeg har sat denne disciplin under lup.

Min udforskning begyndte med en undren: Hvorfor lytter jeg og andre til rap? Hvordan kan konversationsanalytiske indsigter bidrage til at belyse rapbattling? Det første spørgsmål er for personligt og stort til at blive besvaret her. Men det næste gik jeg videre med, så gå med mig ...

Jeg har primært analyseret MC's Fight Night²-finalen fra 2011, hvor MC Ollie mødte Mund de Carlo.³ En transskription findes som bilag bagerst. I min transskription er en lav detaljeringsgrad noteret, idet min analyse ikke omhandler de minimale sprogelementer som fx ind- og udånding. Jeg benytter symbolerne i overensstemmelse med betydningen repræsenteret i *Samtaleanalyse*⁴ s. 244.

Jeg har med udgangspunkt i den nævnte single case undersøgt, hvordan responsfremkaldelsen sker i rapbattlen i forhold til i almindelig hverdagsinteraktion. Udover den udvalgte battle har jeg lyttet til utallige andre battles og således haft dem med i overvejelserne af mulige gennemgående træk, der kunne formuleres som normer, deltagerne formodes at orientere sig mod.

*Jeg ved ikke, hvad jeg skal sige
men jeg stiller mig lige
på midten – hvor jeg står
YO, det er sårn den går
NED
!*

Mine hidtidige erfaringer med rapbattling har ført til interessante iagttagelser af bl.a. battlens struktur og opbygning af kohærens samt dens semantiske og syntaktiske lag. Sprogets poetiske funktion dominerer, og hån tilstræbes tydeligvis bevidst frem for høflighed. Således brydes Grices maksimer, og faceworkteorier må revideres, idet battledeltagerne ikke søger

² Se fightnight.dk.

³ Se linklisten bagerst.

⁴ Femø Nielsen og Beck Nielsen 2010.

Yo, interaktion, dér! (Sagde hun virkelig det?)

konsensus – men i højere grad positionerer sig og manifesterer egne egoer.⁵

Som det bl.a. ses af mine to lejlighedsviser, kan rap indeholde både enjambementer, cæsur og slangudtryk. Men vigtigt er det, at ikke alt kan læses – det skal udsiges, lyttes til, kort sagt: sanses.

For mange rappere, poeter og kunstnere generelt gælder det ofte, at opacitet tilstræbes frem for transparens.⁶ Sproget virker bevidst uigennemsigtigt, ligesom rapperne selv ikke skal være til at skyde igennem, når de battler mod hinanden. Det kan dog være svært at holde masken og blive i rollen i nogle situationer. Mere herom senere.

Et væsentligt forbehold er, at rapbattlen udgør en performance, der omfatter både visuelle og verbale elementer. Den er improviseret, mundtlig, rammesat og fremføres til et musikalsk beat – og der er dermed ikke tale om fri interaktion. Det er vigtigt at understrege dens vitalitet, dynamik og uforudsigelighed i forhold til hverdagskonversation. Den enkelte rappers individuelle flow⁷ (artikulation) kan ikke noteres i overensstemmelse med det levende udtryk, og det samme gælder rappernes gestik, mimik og generelle bevægelser rundt i ringen. Disse ekstratekstuelle elementer er betydningsdannende og influerende i forhold til rappernes, publikums samt dommernes helhedsoplevelse og sidstnævntes bedømmelse i konkurrencer som MC's Fight Night. Her kommer konversationsanalysens apparatur til kort, som det vil vise sig med denne artikel. Derfor er denne artikels fokus på de sproglige aspekter af battling.

Så kære læser, lad os ”join hands” og sammen gå på opdagelse i en særegen og akademisk underbelyst verden, hvor bl.a. fikcionalitet og implikatur hersker på linje med skæve slangudtryk og bandeord i flæng. Jeg kalder til forsvar for både Goffmans og Femøs faceworkteorier, men der kræves (endnu) en revision, når empirien er, som den er her.

⁵ Se litteraturlisten for de specifikke, anvendte teoretiske tekster.

⁶ Om sproglig opacitet og transparens: se Jakobson 1958.

⁷ Jeg vil ikke her gå i dybden med flow-begrebet, som defineres og forstås forskelligt. Kort sagt forstår jeg det som en betegnelse for en rappers idiosynkratiske artikulation, dvs. placering i forhold til beatet, intonation, m.m.

Anne Kildegaard Hansen

Inden vi går til næste afsnit, drister jeg mig til at nedfælde nogle direktiver: Husk at sanse! – Se! Dans! Lyt! Læs! Lær!

Ophav og ophævelse: The winner takes it all

Kampen på ord kan historisk føres tilbage til slavebarakkerne i de amerikanske sydstater. I 70'ernes Bronx, USA, blev hiphopkulturen del af opgør i bandemiljøet som alternativ til fysisk vold og kriminalitet. Konkurrence var en gennemgående drivkraft: det handlede – og handler stadig – om at være nr. 1 og høste respekt.⁸

Den danske udgave af kulturen formedes og domineres fortsat af denne kamp om at være den bedste. Konkurrencen er ubarmhjertig men kreativt skærpende. Seksuelle insinuationer samt latterliggørelse af mødre og hudfarve trives glimrende. Der er dog uskrevne regler for, hvad man kan tillade sig at sværte modstanderen til med.

MC's Fight Night er det verbale boksemesterskab på dansk jord.

Man kan ikke stille sig i den blinde vinkel, når man først står i rampelyset eller har indtaget sin plads på podiet. Så er man på, og ordene spredes både mund-til-mund og viralt via eksempelvis sociale medier. Ordene kommer ud – næsten til alle, fordi brugen af slang smitter mellem både børn og voksne, uden alle ved, hvor det hele startede.

Initiativ og respons – kohærens?

Turtagningen i rapbattles foregår systematisk, idet hver deltager tildeles et antal linjer eller et bestemt tidsinterval. I min single case får hver deltager fire verslinjer. Der finder altså ikke en tildeling af taleretten sted som i almene samtaler. Deltagerne udfylder de fire linjer frit i a-b-a-b-forløb, men der ses en tendens til orientering mod 'fællesskabet', idet sekvenserne emnemæssigt relaterer sig til hinanden intratekstuel.⁹ Deltagerne agerer altså ud fra en initiativ-respons-model, hvor responsen forholder sig eksplicit til de initierende udsagn, men samtidig kan rapperne frit foretage associative (eller umiddelbart umotiverede) emneskift.

⁸ R. Skyum-Nielsen 2006.

⁹ Se bilag 2.

Yo, interaktion, dér! (Sagde hun virkelig det?)

Som det ses af bilag 2 med oversigt over hele YouTube-klippets makrostruktur, introduceres løbende nye entiteter i interaktionen, hvoraf nogle går igen som diskursreferenter på tværs af forskellige sekvenser. MC Ollie digter i sin første tur videre på Nintendo-emnet fra den indledende individuelle runde, og Mund de Carlo samler emnet op i sin efterfølgende tur ved at sige: ”jeg som supermario pisselækker i håndværkerbukser”. Der videreføres information og dannes relationer mellem battlens dele. Emnerne falder inden for en fælles referenceramme med mulighed for identifikation ved introduktion gennem propriér og ubestemte beskrivelser. Forskellige kategorier aktiveres og de tilhørende typiske begreber tages i brug, som det ses af mine tal-markeringer på bilag 2.

Der kan således identificeres lokal kohærens, mens battlen som helhed forekommer forholdsvis inkohærent pga. de mange u-sammenhængende emner og associationsspring. Eksempelvis skifter MC Ollie umotiveret emne i sin fjerde tur fra ”skraldespand” til ”harry potter”; denne inddragelse kunne dog ses som en dybdesemantisk reference til selve kampsituationen.

MC Ollie siger i sin anden tur: ”apropos mail”, uden at ordet mail har været nævnt tidligere. Der kan dog argumenteres for en semantisk relation med Facebook-temaet eller det nævnte ”papir”, som kan hentyde til en skriftlig besked. MC Ollie ytrer i samme tur, at han er en charlatan, hvilket han senere modsiger i sin fjerde tur. Derudover bruger han ordet ”so” om Mund de Carlo, hvilket benyttes om grise af hunkøn og ikke hankøn.

Der er altså plads til ukorrektheder i rap – både semantiske, grammatiske og moralske, men her er fokus ikke på mening i traditionel forstand. Den globale inkohærens skyldes den poetiske funktions dominans jf. det senere afsnit herom: rapperne søger primært at konstruere gode rim frem for egentlig mening og sammenhæng. Fokus er på formen frem for indholdet. Der tenderes mod en æstetik, hvor selve den sproglige handling – det ’at der handles’ – vægtes højere end ’handlen om’.

Et lille sidespring

Et andet eksempel på, hvordan en diskurs indstiftes og udvikles, ses i finalen fra 2004, hvor Kejser A batter Mikl.¹⁰ Her indstiftes en religiøs og magtmæssig diskurs omkring tiden 5.40, da Mikl først betitler sig selv præsident og derefter Gud (som højerestående end Kejser A jf. netop dette alias). Senere responderer Kejser A med ordene: ”hvis du var Gud var 80% herinde ateister” (6.27). Mikl konstruerer også andre ordspil på modstanderens alias, jf. ”kejsersnit” (5.47) og ”det kejserens nye klæder” (7.56). Kejser A viderefører den religiøse diskurs ved at sige: ”du er ikk Jesus, men jeg korsfæster dig” (6.58), og han siger efter en reference til Moses om sig selv: ”jeg splitter ikke vandene, jeg splitter benene på hans lillesøster” (6.47). Således forholder responsen sig til den initierede diskurs. Men ud over at referere til allerede indstiftede emner, inddrager Mikl også den fysiske situation ved at sige om Kejser As placering: ”du stod så tæt på, fordi du prøvede på at score mig” (6.05). Kejser A udnytter publikums tilstedeværelse ved direktivet: ”lav noget larm folks” (7.27).

I en komparativ analyse af finalen fra 2004 og finalen fra 2011 kan der i 2004-finalen registreres en større grad af ’ping-pong’ mellem Mikl og Kejser A, idet de i større grad end Mund de Carlo og MC Ollie hele tiden tager trådene op fra hinanden og videreudvikler de diskurser, der igangsættes. Tempoet er højere, ordene flere, og interaktionen virker således intens og finalisterne nærværende og kreativt skarpe. Det er ikke min opgave at bedømme kvaliteten, men der kan findes kvantitative eksempler (jf. kreativiteten og originaliteten) på, hvorfor 2004-finalen af nogle¹¹ karakteriseres som en af de bedste MC’s Fight Night-finaler nogensinde, og omvendt gives der i YouTube-brugernes tråd med kommentarer under 2011-videoen udtryk for, at niveauet blandt deltagerne i 2011 muligvis ikke var så højt som andre år.

Identifikation af fyld

Der eksisterer i rapbattlen sproglige elementer, som ikke udgør egentlig respons men nærmere har karakter af fyldord, klichéer og syntaktiske

¹⁰ Se linklisten.

¹¹ Voice over (9.51): ”det er fucking den bedste finale, jeg kan huske i rigtig rigtig lang tid”.

Yo, interaktion, dér! (Sagde hun virkelig det?)

grundskeletter, hvis funktion er at forbruge tid, mens den egentlige respons udtænkes. Det er alfa-omega ikke at gå i stå, så rapperne synes at inddrage ord og vendinger, som ikke opstår i nuet men er forudindøvede, så de kan tages i brug efter nødvendighed. Et sådant grundskelet udgøres af Mund de Carlos indledninger ”yo det klart at...” (0.16, 0.22, 0.27, 0.52)¹², ”yo fuck it” (0.32) og ”yir yo” (0.36), som det også ses i 2011-finalen (7.02, 7.08, 7.51). Han er ikke ene om at benytte lignende vendinger jf. Johnni G ved tiden 0.39: ”så det klart at”, Mikl ved tiden 1.52: ”yo så det klart at”, Fantomet ved 3.05: ”så det klart at”.¹³ Den socioleksikalske interjektion ”yo” varetager gennemgående plads og funktion som præ-begyndelseselement, der giver tid til udtænkning af mod svar.

Rapsprogets funktioner

Roman Jakobson undersøger i *Lingvistik og poetik*¹⁴, hvad der gør den sproglige meddelelse til et kunstværk. I rap sigtes mod en bestemt effekt: publikums hyldest, dommernes stemme og modstanderes fallit. Sproget er det middel, der bruges, og i mange tilfælde understøttes den verbale udfoldelse af et beat.

Jakobsons sproglige funktioner deltager i helheden men med forskellig rang. Indstillingen mod meddelelsen selv er sprogets såkaldte poetiske funktion. I poesi er denne funktion dominerende og determinerende, mens den i megen anden sproglig aktivitet er tilstede men underordnet andre funktioner – ofte den referentielle. Den poetiske funktion fremhæver sprogtegnenes tingslighed. Reference sløres til fordel for selvreference, og opacitet tilstræbes frem for transparens. Brug af stilisering som eksempelvis rim og allitterationer eller lighed i prosodi og stavelser kan forstærke ords slagkraft og effektivitet, fordi vi vel er mere lydhøre over for deres afvigende karakter i forhold til normalsproget. Man kan sige, at poesien (og herunder rappen) stræber efter lighedsrelationer, og det giver den sit symbolske, komplekse, polysemantiske væsen. Den referentielle funktion forsvinder ikke men gøres via den poetiske funktions dominans flertydig; én signifiant kan henvise til flere signifiéer.

¹² MC's Fight Night 2010 – Mund de Carlo vs. Johnni G (se linkliste).

¹³ Alle tre i MC's Fight Night-finalen 2008 (se linkliste).

¹⁴ Jakobson 1958.

Anne Kildegaard Hansen

Selektionen af ord sker altså ikke på basis af ordenes semantiske indhold og reference til virkelige genstande i verden uden for bokseringen. Rappens særegne sprog anvendes med henblik på at fremhæve dets musikalitet. Fonematiske og prosodiske lighedsrelationer er latente i sproget, og i rappen manifesteres disse sammenhænge. Kæderne af ord i linjer af fire pr. deltager udgør regelmæssig produktion og forbrug af tid.

Rappernes brug af selvkonstruerede metaforiske sammenligninger skal ikke forstås referentielt men ses som elementer i en poetisk diskurs, hvor opmærksomheden søges rettet mod sproget selv netop som sproglig konstruktion, og rapperne demonstrerer deres evner udi kombination og selektion på basis af ækvivalens. Der ligger i battleformen en forventning om udfyldning af de fire linjer til hver rapper, og dette sker spontant samt improviserende og derfor ikke altid semantisk meningsfyldt – men ofte kreativt og originalt. Der eksperimenteres med sproget og dets funktioner: således bringes flere funktioner i spil – også den referentielle – men det giver i battlekonteksten ikke mening at efterprøve postulaternes sandhedsværdi i forhold til virkeligheden, idet de indgår i en verbal leg og konkurrence med uskrevne regler. Kategorier indføres og gentages, konstrueres og korrigeres løbende, og intet er sandt eller falsk, rigtigt eller forkert, men noget er tilsyneladende bedre end andet – uden det her skal forsøges formuleret og defineret. Det virker dog afgørende, hvordan den enkelte rapper mestrer ækvivalensprincippet med særlig vægt på enderim som poetisk virkemiddel; et middel til at nå målet: sejr og til sidst tildeling af titlen ”MC’s Fight Night-champ”.

Fiktion frem for fakta

Grice fremsætter i *Logic and Conversation* (1975) et kooperationsprincip for samtaledeeltagere, der lyder som følger: ”Make your conversational contribution such as is required, at the stage at which it occurs, by the accepted purpose or direction of the talk exchange in which you are engaged”.¹⁵ Han opridser i forlængelse heraf fire maksimer omhandlende kvantitet (informativitet), kvalitet (sandhed), relation (relevans) og måde (klarhed).

¹⁵ Grice 1975:26.

Yo, interaktion, dér! (Sagde hun virkelig det?)

Der eksisterer i battlen en særegen logik, hvor præmisser og konklusioner fremsættes (og evt. gendrives af modstanderen) uden reference til virkeligheden. Battledeltagerne etablerer det, man kunne kalde fiktioner eller iscenesættelser, som i Grices terminologi bryder med maksimet om sandhed.¹⁶ Der etableres en egen virkelighed, inden for hvilken rapperne skaber selvgyldige udsagn. Battlen udgør en art rollespil, og rappernes pseudonymer (deres såkaldte 'aliases') understreger denne distance til virkeligheden.

En genkommende kliché er referencen til modstanderens mor¹⁷ eller påstande om størrelsen på modstanderens kønsdele¹⁸, men sådanne postulat udgør implikaturer, præsuppositioner, som det ikke er relevant at undersøge sandhedsværdien af. Fokus er på virkningen: det handler om at kreere de mest kreative og klangligt ækvivalente påstande i nuet, og de refererer ikke nødvendigvis til noget sandt eller håndgribeligt i verden uden for ringen.

Rap er eksperimentering med sproget, så battledeltagerne orienterer sig ikke mod hverdagskommunikationens normer angående informativitet, sandhed, relevans og klarhed.

Eksempelvis forudsættes der forhåndskendskab til filmen "You got mail" samt hele Harry Potter-universet og dets karakterer, som introduceres uden uddybende personkarakteristik.

Præsuppositioner og opdigtede, alternative fiktioner er mulige og legale i rapsproget i modsætning til normalsproget, der er underlagt andre normer og konventioner. I rap ses en dobbelthed, idet de sproglige elementer både er konkrete henvisninger men samtidig situationsbundne og tildeles nyt potentiale som udviklinger i forhold til oprindelige betydninger. Det ses eksempelvis i MC Ollies konstruktion: "hans pik den er så slap de burd kald ham for dumbledor" eller Mund de Carlos: "du ligner bar en fucking grim version af snape". Disse nedladende tropers signalværdi er det vigtige frem for deres sandhedsværdi.

I ringen påtager deltagerne sig en ekspressiv og performativ identitet som entertainere og ordekvilibriste, hvis adfærd er attituderelativistisk i praksis, dvs. omskiftelig.

¹⁶ Grice 1975.

¹⁷ Se link til Kejser A vs. Johnni G 2010 (5.58).

¹⁸ Fx i MC's Fight Night-finalen 2011 (7.59).

Anne Kildegaard Hansen

Lyden udgør en gestus, som fokuserer på virkning frem for forståelse. Med talehandlingsterminologi er det således ikke det lokutionære, der er i fokus, men snarere det illokutionære og perlokutionære, hensigt og virkning. Rapperens talehandlinger udgør ikke blot konstativer, der beskriver tingenes tilstand; de er også i høj grad performativer, der er med til at forandre tilstanden og udforme virkeligheden.

Hån frem for høflighed

Normen i rapbattles er modsat hverdagskommunikation at give dispræfererede svar, og derudover er en høj grad af bevidst og intenderet uhøflighed i spil; deltagerne afviser frem for accepterer ”invitationer” og modargumenterer modstanderens udspil.

Deltagerne projicerer deres eget positive selvbillede ud i det sociale samvær og forsøger konstant at true modstanderens face. De synes at orientere sig mod den egomanifesterende del af Mie Femøs dualistiske forslag til en revision af Goffmans teori.¹⁹ Med face skal her forstås de ’masker’ eller roller, rapperne påtager sig i ringen, og som er udtryk for en bestemt persona, der ikke skal sammenlignes med det virkelige menneske bag, og krænkelserne har ikke konsekvenser ud over battlesammenhængen.

Rapperne praktiserer med Goffmans term en linje²⁰, der udtrykker deres opfattelse af situationen og vurdering af modstanderen og sig selv: de ophøjer sig selv, mens de omvendt nedgør modstanderen. Eksempelvis siger MC Ollie i sin første tur: ”hold kæft du sku komm igen so”, mens Mund de Carlo i sin tredje tur ytrer: ”men du fucking grim til å bli vist i tv”. Der finder således ingen hensyntagen og gensidig respekt sted; rapperne søger ikke at skåne modstanderens følelser og face. Der tilstræbes et asymmetrisk magtforhold, som skal forstås som del af konkurrencen. Deltagernes indbyrdes position forhandles løbende, hierarkiet udfordres og forandres fra øjeblik til øjeblik. Der sker en potensering; en mandhaftighed og dominans bankes op for efterfølgende at forsøges destrueret af modstanderen.

¹⁹ Femø Nielsen 1993.

²⁰ Goffman 1955:39.

Yo, interaktion, dér! (Sagde hun virkelig det?)

Det er således muligt at identificere en gennemgående 'jeg-er-bedre-end-dig'-figur frem for ligevægt, og rapperne kan yderligere markere og udvide deres territorium og overlegenhed via fysiske bevægelser og truende adfærd. Omvendt kan de via mimik og gestik synligt anerkende modstanderens gode rim med eksempelvis smil og nik.

Rapperne fremfører gunstige kendsgerninger om sig selv og ugunstige kendsgerninger om modstanderen. Udvekslingen er aggressiv, idet rapperne som samhandlingsdeltagere også søger at demonstrere, at de klarer sig bedre end den anden. De forsvarer og investerer i en selvforestilling, som er sårbar over for kommunikationen men ikke realiteten. Egomaniestationen kan foregå gennem optoningsstrategier som brug af 'jeg', imperativer og impositiver og mere implicit ved brug af reflektive adverbialer og deiksismarkører.²¹

Battlesituationens facework er et magtspil, som signaleres i de implicerede selvopfattelser og fremmedforståelse. Der benyttes ingen politenessstrategier. Omvendt udtrykkes konstant et misforhold mellem de introducerede faces og modpartens opfattelse af samme. Dermed udgør battlen én lang korrektionsproces.

Det er interessant i lyset af ovenstående pointer om hån frem for høflighed at fremhæve MC Ollies 'off-battle'-kommentar fra tiden 9.57 og frem: han nævner, at han og modstanderen Mund de Carlo har øvet sammen op til MC's Fight Night og havde det som fælles mål at nå til finalen, så det antydes, at de altså er venner uden for ringen men konkurrerende fjender indenfor. Dermed er der formodentlig stor forskel på sprogbrugen og interaktionsstilen i de forskellige situationer.

Konklusioner og videre perspektiver

Rapbattlen udgør interaktion, idet den sproglige produktion og forståelse sker i samspil mellem mennesker, hvor det dialogiske er et fælles anliggende. I battlen er dog et afgørende konkurrenceaspekt, som gør at høflighed må vige til fordel for hån i en kamp om positionering. Frem for at søge konsensus ses en høj grad af egomanifestation i forhold til almindelig hverdagsinteraktion.

²¹ Femø Nielsen 1993.

Anne Kildegaard Hansen

Rapperne forholder sig løbende til, hvad der sker og kan ske, og ytringerne kan kun forstås ved at se dem i forhold til de interaktionelle forhold bid for bid samt i forhold til den omgivende situation og (kulturelle) kontekst. Betydningsdannelsen sker i samspil mellem lyriske strukturer, rappernes idiosynkratiske artikulation, de musikalske strukturer samt elementer uden for ringen (publikums tilstedeværelse og respons). Der kan også trækkes på en større kontekst via referencer, samtidig med at rapperne konstruerer en egen evt. fiktiv verden i selve momentet. Der eksisterer ikke nødvendigvis et direkte henvisningsforhold til virkeligheden og dermed ingen forpligtelse på sandhed.

Rapbattlen er en samlet interaktion mellem de forskellige strukturer og personer, som bidrager til betydningen. Det er et plastisk modus, som implicerer sproglig eksperimentering, leg med fiktioner og roller, dramatisering, ekspressivitet og performativitet. Fokus er ikke på sproget som middel til kommunikation af mening men som materiale, hvor klanglig ækvivalens prioriteres.

Rappen udgør et tværmedialt felt mellem musik og sprog, hvor kombinationen består i blandingen af det sprogligt defamiliariserende (jf. den poetiske funktion) og det musikalsk lettilgængelige som bærende princip, der skaber naturlig fremdrift. Der eksisterer således en dialektik mellem en til tider inkohærent indholdsside og en harmonisk form. Det må også derfor understreges, at transskription og tekstanalyse er problematisk; rap skal høres og opleves – ikke læses. Skrift kan ikke gengive sprogets plasticitet og dynamik. Rappen skal forstås i sin specifikke kontekst som mundtlig disciplin og kulturelt fænomen. Reception- og perceptions-mæssigt er det en æstetisk strategi, hvor også lyden genererer betydning og understøtter det semantiske.

Rappernes adfærd i ringen reflekterer normerne inden for den større kulturelle sammenhæng, rappen er del af. Rapsproget er dog som al sprog en foranderlig størrelse, så rapperne kan aktivt udvikle og kontinuerligt redefinere konteksten. Kultur og sprog er langt fra statiske størrelser; de påvirker hinanden gensidigt – ligesom rapperne gør det i interaktionssituationen.

Yo, interaktion, dér! (Sagde hun virkelig det?)

Hvad angår mit empiriske grundlag har jeg valgt at fokusere hovedsagligt på en single case, som jeg fandt repræsentativ. Det kunne være interessant i større omfang videre at undersøge, hvad der karakteriserer de rappers indlæg, som af dommerne vurderes som værende bedst. En sådan undersøgelse må se nærmere på, hvordan initiativ og respons relateres i battlen, og det kunne også være givende at gå i dybden med indvirkningen af stemmebrug (og det såkaldte flow) samt publikums tilstedeværelse. Derudover er spændende tiltag som de såkaldte ”Rap Slam Battles” ved at vokse sig store på tværs af landegrænser – fx dystede bl.a. populære svenskere og danskere under Roskilde Festival 2012 med begejstrede tilhørere på sidelinjen.

Som nævnt indledende synes netop publikum som tredjepart at deltage i og påvirke interaktionen, men konversationsanalysen indeholder (endnu) ikke redskaber til at analysere denne del. Jeg vil således blot pointere publikums tilstedeværelse og tilråb som relevante og influerende i forhold til den samlede generering af stemning og betydning, og generelt er der et stort udforsket potentiale i undersøgelser af dette tværmediale felt mellem musik og sprog.

Litteraturliste

- Bukdahl, Lars (2004) Efterskrift dér. *Poesi dér: danske raptekster 1988-2004*. 1. udgave, 1. oplag. Aarhus: Systime:95-118.
- Femø Nielsen, Mie (1993) Det dualistiske face. Et forslag til en revision af Goffmans faceworkteori. *4. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Mette Kunøe og Erik Vive Larsen (udg.) Aarhus: Aarhus Universitet:208-221.
- Femø Nielsen, Mie og Søren Beck Nielsen (2010) *Samtaleanalyse*. 1. udgave. København: Samfundslitteratur.
- Goffman, Erving (1955/2004) Om ansigtsarbejde. *Social samhandling og mikrosociologi. En tekstsamling*. Michael Hviid Jacobsen og Søren Kristiansen (red.):39-75.
- Grice, Paul (1975) Logic and Conversation. *Syntax and Semantics*, vol. 3: Speech Acts. Peter Cole & Jerry L. Morgen (red.). New York: Academic Press:41-58.

Anne Kildegaard Hansen

- Jakobson, Roman (1958, 1967) Lingvistik og poetik. Uddrag af foredraget Closing statement: Linguistics and poetics. Indiana University 1958. På dansk ved Niels Erik Wille. Oversættelse oprindeligt bragt i tidsskriftet *Vindrosen*, 14. årgang, nr. 7, 1967. Revideret i år 2000.
- Scheuer, Jann (2005) *Indgange til samtaler. Samtaleanalyse som konversationsanalyse, dialogisme og kritisk diskursanalyse*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag:7-45.
- Skyum-Nielsen, Rune (2006) Forord og Vinderen tager det hele. *Nr. 1 – dansk hiphopkultur siden 1983*. København: Information:8-13 og 16-27.
- Steensig, Jakob (2001) *Sprog i virkeligheden: bidrag til en interaktionel lingvistik*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag:7-28 og 272-301.
- Ulbæk, Ib (2005) *Sproglig tekstanalyse: introduktion til pragmatisk tekstlingvistik*. 1. udgave, 1. oplag. Aarhus: Academica.

Links

- “MC OLLIE vs. MUND DE CARLO - MC's Fight Night FINALEN 2011”:
<http://www.youtube.com/watch?v=XO6oovD9wgM>
- “MC's Fight Night 2004 – Finalen – Kejser A vs. MikL”:
<http://www.youtube.com/watch?v=pz9TxLIOvIw>
- “MC's Fight Night 2008 finalen”:
<http://www.youtube.com/watch?v=DRcD-t88iJQ>
- “MC's Fight Night 2010 – Kejser A Vs Johnni G – Fra Zulu”:
<http://www.youtube.com/watch?v=vDcETWjhGSA>
- “MC's Fight Night 2010 – Mund de Carlo vs Johnni G”:
<http://www.youtube.com/watch?v=RoLO0MrJQq8>

Bilag

Bilag 1 (transskription) ses på næste side efterfulgt af bilag 2 (makrostruktur)

Yo, interaktion, dér! (Sagde hun virkelig det?)

Bilag 1 – Transskription af MC's Fight Night-finalen 2011

MC's Fight Night-finale 2011 mellem MC Ollie og Mund de Carlo.
Se YouTube-link. Battlerunde af 2 minutter med skiftevis 4 linjer
til hver. Startende med kort dommerforklaring ved tiden 6.18 i
YouTube-videoen:

MC OLLIE:

- yow (.) jeg battler månd de carlo
nintendo undskyld jeg battler supermario
yow fuck it (.) hold kæft du sku komm igen so
5 din stil død fra et par år sidn som nintendo

MUND DE CARLO:

- yo hold kæft hvor er du pinli
jeg supermario (.) men (.) jeg knalder din dame mæ luigi
10 yir (.) så tjek det (.) du ved følg min instrukser
=jeg som supermario pisselækker i håndværkerbukser

MC OLLIE:

- jeg piller dig fra hinanden (.) jeg en charlatan
15 han sa at mine rim de var li til skraldespandn
men jeg vinder battlen det har jeg papir på
apropro mail (.) hans rim var li til min papirkurv

MUND DE CARLO:

- 20 yo det klart at (.) <du en fail>
yow (.) jeg tror at (.) <you got mail>
yo men det klart du blir glemt
dit fjæs ligner en draft som der aldrig blev sendt

25 *MC OLLIE:*

- efter den her battle kommer han til a ligg stil
you got mail det den film han spiller pik til
lidt før (.) snakked han om en pc
efter i aften så står der FUCKING FIGHT NIGHT CHAMP PÅ MIT CV
30

Anne Kildegaard Hansen

MUND DE CARLO:

ya:r (.) yo (.) fight night champ på dit cv
men du fucking grim til å bli vist i tv
fuck skraldespanden du ikk mere slem
35 jeg har aldrig været på en losseplads men du ku inviter mig hjem

MC OLLIE:

yo fuck it og det kan du ikk brug til nog
losseplads hans rim dem fandt han på en genbrugsstation
40 jeg rapper ikk gennem skraldespand (.) jeg ikk en charlatan
du ligner harry potter når jeg har givet dig et ar i pande

MUND DE CARLO:

yo det klart at (.) du ved (.) <at> du slem
45 genbrug la nu vær å snakk om din rim igen
yo mit navn er månd de carlo (.) fuck harry potter
din pik er så lill man sku tro den havd usynligheds-kappe på

MC OLLIE:

50 haha =yo fuck it jeg lever for den sygt tje (uf)
yo ærligt talt min pik den er nærmest ikk usynlig
jeg fucking ond (.) i ku kald mig for voldemort
hans pik den er så slap de burd kald ham for dumbledor

55 *MUND DE CARLO:*

yo: yo det klart at (.) du skal væk
yo (.) jeg nice lisom dumbledors skæg
yow (.) jeg nice lisom dumbledors skæg
dig (.) du ligner bar en fucking grim version af snape

60

MC OLLIE:

lad mig spør den her battle ku i li den
jeg liglad hvem der vind KØBENHAVN TAR TITLE:::N

Yo, interaktion, dér! (Sagde hun virkelig det?)

Bilag 2: Makrostruktur / temarelationer

Indledende individuelle runder – En emnegenerator tildeler emner:

MC O: ⁰IKEA-tur med kæresten

MDC: ¹Facebook

MC O: ²Nintendo

MDC: ³Skraldemand

Finalebattle:

MC OLLIE:

yow (.) jeg battler månd de carlo

²nintendo undskyld jeg battler ²supermario

yow fuck it (.) hold kæft du sku komm igen so

din stil død fra et par år sidn som ²nintendo

MUND DE CARLO:

yo hold kæft hvor er du pinli

jeg ²supermario (.) men (.) jeg knalder din dame mæ ²luigi

yir (.) så tjek det (.) du ved følg min instrukser

=jeg som ²supermario pisselækker i ²håndværkerbukser

MC OLLIE:

jeg piller dig fra hinanden (.) jeg en ⁴charlatan

han sa at mine rim de var li til ³skraldespandn

men jeg vinder battlen det har jeg papir på

apropon ¹mail (.) hans rim var li til min ³papirkurv

MUND DE CARLO:

yo det klart at (.) <du en fail>

yow (.) jeg tror at (.) <you got ¹mail>

yo men det klart du blir glemt

dit fjæs ligner en ¹draft som der aldrig blev ¹sendt

MC OLLIE:

efter den her battle kommer han til a ligg stil

you got ¹mail det den film han spiller pik til

lidt før (.) snakked han om en ¹pc

efter i aften så står der FUCKING FIGHT NIGHT CHAMP PÅ MIT CV

Anne Kildegaard Hansen

MUND DE CARLO:

ya:r (.) yo (.) fight night champ på dit cv
men du fucking grim til å bli vist i tv
fuck ³skraldespanden du ikk mere slem
jeg har aldrig været på en ³losseplads men du ku inviter mig hjem

MC OLLIE:

yo fuck it og det kan du ikk brug til nog
³losseplads hans rim dem fandt han på en ³genbrugsstation
jeg rapper ikk gennem ³skraldespand (.) jeg ikk en ⁴charlatan
du ligner ⁵harry potter når jeg har givet dig et ⁵ar i pande

MUND DE CARLO:

yo det klart at (.) du ved (.) <at> du slem
³genbrug la nu vær å snakk om din rim igen
yo mit navn er månd de carlo (.) fuck ⁵harry potter
din pik er så lill man sku tro den havd ⁵usynlighedskappe på

MC OLLIE:

haha=yo fuck it jeg lever for den syg tjie (uf)
yo ærligt talt min pik den er nærmest ikk usynlig
jeg fucking ond (.) i ku kald mig for ⁵voldemort
hans pik den er så slap de burd kald ham for ⁵dumbledor

MUND DE CARLO:

yo: yo det klart at (.) du skal væk
yo (.) jeg nice lisom ⁵dumbledors skæg
yow (.) jeg nice lisom ⁵dumbledors skæg
dig (.) du ligner bar en fucking grim version af ⁵snape

MC OLLIE:

lad mig spør den her battle ku i li den
jeg liglad hvem der vind KØBENHAVN TAR TITLE:::N

Efter battlen: Sejrsherren udråbes og holder takketale (MC Ollie). Han nævner fra tiden 9.58 og frem, at han og Mund de Carlo har trænet sammen forud for MC's Fight Night, hvilket som nævnt i artiklen er interessant i lyset af iscenesættelsen, hvor konkurrenterne fremstår som fjender.

*Inger Schoonderbeek Hansen, Tina Thode Hougaard og Peter Widell (udg.):
14. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog, Århus 2012*

”Hold kæft” – et talesprogsudtryk i forandring

Martin H. Hansen
Københavns Universitet

Det er en kilde til undren og morskab hos vore nordiske broderfolk at man på dansk kan sige ”hold kæft” når man mener ’fortæl noget mere’:

- (1)(LHA) Det der har jeg broderet selv så det også [en af mine
interesser]
(XDG) [Hold da] op ja
(LHA) Det var mens jeg ventede (biip)
(XDG) Gud det må have taget en enorm lang tid
(LHA) Jamen det tog i halvandet år
(XDG) **Hold kæft** det er da
(LHA) Det var til min bror jeg havde broderet det, så fik jeg det
igen da han øh faldt væk¹

Ved Ordbog over Dansk Talesprog (ODT), et projekt under Sprogforandringscentret (DGCSS) ved Københavns Universitet, har vi gennem et stykke tid arbejdet på at kortlægge talesprogsinterjektioner med henblik på at give dem en ensartet behandling i en kommende ordbog (Hansen & Hansen 2011). Grundlaget er i første omgang DGCSS’ korpus over lydoptagelser og tilhørende transskriptioner

¹ Artiklens eksempler er hentet fra transskriptioner af DGCSS’ talesprogskorpus hvis andet ikke er angivet. Ortografien er modificeret i enkelte tilfælde af hensyn til læsevenligheden. [Firkantede parenteser] markerer overlap af to eller flere talere, (biip) angiver at et personnavn er fjernet af hensyn til informanternes anonymitet og anførselstegn i transskriptionen angiver at der er tale om citeret tale. Bemærk også at intervieweren kan kendes på at hans/hendes initialer starter med X.

Martin H. Hansen

af talesprog, et korpus der hovedsageligt består af sociolingvistiske interviews. Eksempel 1 er en typisk sekvens fra dette korpus.

Behandlingen af ”hold kæft” er eksemplarisk for den metodeudvikling der stadig er i gang i ODT, og som jeg her vil redegøre for.

Sammenhængen mellem form og funktion

Interjektioner er i højere grad funktionsord end betydningsord, og udfordringen består derfor i at fremstille interjektionens funktioner på en systematisk måde. Når man arbejder med korpusdata, er det en triviell men konstant nærværende sandhed at man ikke kan slutte fra det sproglige udtryk til dets funktion. I hvert enkelt tilfælde må man undersøge konteksten før man kan afgøre udtrykkets funktion, og det indebærer en risiko for at de individuelle analyser udformes på en måde der vanskeliggør en sammenfatning af analyseresultaterne.

Adolphs (2008) anvender termene *funktionsprofil* om den samlede mængde af form-funktionrelationer for det enkelte sproglige udtryk og *funktionsgruppe* om en gruppe af sproglige udtryk der har samme funktion. Et udtryk der kan have flere funktioner (man kunne kalde det en *differentieret funktionsprofil*), hører dermed hjemme i flere funktionsgrupper. Nogle eksempler på tentative funktionsgrupper er *beklagelse*, *bekræftelse*, *bekymring*, *erkendelse*, *hilsen*, *overraskelse (glædelig)*, *overraskelse (forskrækket)*, *selvrettelse*, *tøven*, *skepsis*, *væmmelse*.

Denne tilgang kan være fuldt tilstrækkelig for monografiske undersøgelser af enkelte sproglige udtryk, men til brug for en ordbog bliver listen af funktionsgrupper hurtigt vildtvoksende og u håndterlig, ligesom man heller ikke får noget overblik over hvordan funktionsgrupperne kan være indbyrdes beslægtede.

En mulig løsning er at opløse funktionerne i mere basale elementer. Hvis det sproglige udtryk A har to beslægtede funktioner A^1 og A^2 , så må det gælde at:

- Definitionen af A^1 må rumme mindst ét element som også rummes i definitionen af A^2
- Definitionen af A^2 må rumme mindst ét element som ikke rummes i definitionen af A^1

"Hold kæft" – et talesprogsudtryk i forandring

Med andre ord: Mindst én af funktionerne A^1 og A^2 må være sammensat af mindst to elementer. Disse elementer kan vi foreløbig kalde *funktionelle træk* eller blot *træk*. Opgaven består nu i at undersøge hvordan disse træk er kombineret i korpusbelæggene.

Tilgangen er inspireret af Wierzbickas begreb om *semantic primes*, men med et par væsentlige modifikationer. Ifølge Wierzbicka (1996) må der eksistere en række grundlæggende semantiske koncepter som ikke kan defineres ved hjælp af andre koncepter, og som kan kombineres til at definere alle de øvrige, ikke-grundlæggende semantiske koncepter. Sammenlignende sprogstudier foretaget af Wierzbicka, Goddard og andre har ført til en liste med cirka 60 sådanne grundkoncepter som skulle kunne genfindes i alle sprog (Goddard & Wierzbicka 2004).

Desuden foreslår Wierzbicka (2003:18-19) at de fleste pragmatiske fænomener som fx talehandlinger kan parafraseres som semantisk betydning ved hjælp af *semantic primes*, og hvis visse fænomener under pragmatikken ikke lader sig parafrasere (det kunne fx være sådan noget som turtagning i samtaler), så er det fordi disse fænomener slet ikke hører under lingvistikken.

Imidlertid er det netop en del af ODT-konceptet at interaktionen i samtaler spiller en central rolle for funktionen af sproglige udtryk, og derfor kan vi ikke nøjes med en så snæver afgrænsning af det lingvistiske felt. Grundtanken om at arbejde med nogle teoretiske 'mindste enheder' er sympatisk, men for at analysere interaktive fænomener måtte man i givet fald supplere de semantiske *primes* med nogle 'mindste interaktionsenheder'. Vi kunne jo kalde dem *pragmatic primes*.

I praksis vil det dog kræve de samme omfattende sammenlignende sprogstudier som er gennemført i Wierzbicka-paradigmet før disse tanker kan udmøntes i konkrete forslag til sådanne *primes*. Denne artikel, og i øvrigt ODT-projektet, starter derfor mere forsigtigt med tentativt at identificere nogle gennemgående træk der kan genfindes i talesprogsytringer.

Martin H. Hansen

Der ligger ikke i begrebet *funktionelle træk* en intention om at identificere de mindste mulige pragmatiske enheder. Det kan godt tænkes at de træk vi identificerer, kan underopdeles i endnu mindre dele, og faktisk peger den nærværende undersøgelse på flere mulige trækkandidater end de faktisk undersøgte.

Trækbegrebet er intuitivt tilfredsstillende for en leksikograf. Det kan uden vanskeligheder indarbejdes i en simpel leksikografisk komponentanalyse som fx beskrevet af Svensén (2004:263) idet komponentanalysen udvides til at omfatte andet og mere end en snævert semantisk analyse. Sådant en udvidet komponentanalyse eller trækanalyse kan i virkeligheden betragtes som en åben analysestruktur hvor alle relevante teorier kan inddrages efter behov. Man kan også sige det på den måde at det er en metode der tager leksikografens rolle som lingvistisk generalist alvorligt.

Hold (da/dog/nu/så) (lige) (din) kæft (mand)

DGCSS' korpus rummer 334 unikke og sikre belæg for "hold" efterfulgt af "kæft" idet der tages højde for at de to søgeord kan adskilles af op til fire mellemliggende ord. Gentagelser hvor en informant fx siger "hold nu kæft, hold nu kæft", behandles som ét unikt belæg af "hold nu kæft". Belæg der ikke vedrører en variant af leksemet "hold kæft", er frasorteret, fx "så hold... så holder jeg min kæft lidt".

Der viser sig nogle typiske leksikalske mønstre. For det første optræder der ofte modificerende adverbier (da, dog, nu, så, lige) mellem "hold" og "kæft". For det andet præciseres "kæft" undertiden med et personligt pronomen så det bliver til "din kæft". For det tredje tilføjes ofte en interjektional, emotiv brug af "mand".

Det fulde inventar af leksikalske varianter som indgår i undersøgelsen er (med antallet af belæg i parentes):

Hold kæft (163)

Hold kæft mand (48)

Hold da kæft (67)

”Hold kæft” – et talesprogsudtryk i forandring

Hold da kæft mand (8)
Hold da lige kæft (1)
Hold din kæft (10)
Hold dog kæft (4)
Hold dog din kæft (1)
Hold nu kæft (26)
Hold nu kæft mand (2)
Hold nu din kæft (1)
Hold så kæft (2)
Hold så din kæft (1)

Tentative trækkandidater

I Hansen & Heltoft (2011) hedder det indledningsvis om interjektioner at de ”markerer enten en subjektiv sproghandlingstype (...) eller en subjektiv (emotiv) dimension i sproghandlingen” (Hansen & Heltoft 2011:213), og uddybende at ”interjektionalet kan stå på pladsen I til venstre for et ytringsemne (typisk en sætning), og at det kan have subjektiv illokutionær funktion, enten som emotiv eller som kommunikativ” (Hansen & Heltoft 2011:1143). Derfor er det heller ikke overraskende at en imperativkonstruktion som ”hold kæft” kan fungere som interjektionale idet imperativen og interjektionalet har den illokutionære funktion til fælles.

I netudgaven af *Den Danske Ordbog* hedder det om ”hold kæft” at det ”bruges for at udtrykke stærk forargelse, afstandtagen, overraskelse eller anden følelse”. I denne definition er der nærmest en flydende overgang fra illokution (fx afstandtagen) til emotion (fx overraskelse), samtidig med at definitionens adjektiv ”stærk” peger på en anden funktion, nemlig at ”hold kæft” fungerer som forstærkende fremhævelse.

I forhold til hvert enkelt korpusbelæg må det altså afgøres om ”hold kæft” udfører en talehandling der svarer til at sige ’ti stille’, eller om det primært fungerer som en forstærkende eller emotiv fremhævelse.

Desuden må korpusbelæggene opmærkes med træk der vedrører det man med en bred samlebetegnelse kan kalde *kontekst*. Det har ført til følgende liste over tentative trækkandidater.

Martin H. Hansen

Den talehandling der kan parafraseres som 'jeg ønsker at du tier stille' (herefter kort: 'ti stille')

Forstærkende eller emotiv fremhævelse, herunder:

- Tekstbundet (fx "hold kæft hvor er den stor")
- Kontekstbundet (en mere vagt defineret kategori der sammenfatter alle tilfælde hvor "hold kæft" ikke er bundet til et konkret sted i teksten)

Udsigelsestype: Citat eller ikke-citat

Interaktionstype: Respons eller ikke-respons

Grammatik: "Hold kæft" brugt som imperativkonstruktion vs. "hold kæft" brugt interjektionalt.

Herefter opmærkes korpusbelæggene systematisk med alle disse træk, idet både udskrifter og lydoptagelser konsulteres. Pointen med *træk*-tanken er jo at vi som udgangspunkt antager at trækkene kan kombineres, og at det der skal undersøges, er hvilke af disse kombinationer der er gyldige henholdsvis almindelige.

Undervejs i opmærkningen dukkede andre trækkandidater frem. Disse blev fastholdt i forventning om at de kan komme til gavn i den samlede kortlægning af interjektioner. Da en del af intentionen med den konkrete undersøgelse af "hold kæft" er at udnytte korpussets mulighed for en kvantitativ analyse, er det dog også nødvendigt at kunne gruppere data i nogle delmængder af en vis størrelse. Derfor er det en fordel at holde antallet af undersøgte træk nede.

DGCSS' korpus giver mulighed for at sammenligne sprogbrugen hos forskellige befolkningsgrupper efter kriterierne køn, klasse, alder og geografisk placering samt at sammenligne sprogbrugen over tid. Desuden består korpusset, foruden af klassiske sociolinguvistiske interviews, også af en del gruppesamtaler mellem yngre informanter.

Tendensen er at "hold kæft" forekommer langt oftere i gruppesamtaler, navnlig forekommer 'ti stille'-betydningen næsten kun i gruppesamtaler. Desuden er der en tendens til at "hold kæft"

”Hold kæft” – et talesprogsudtryk i forandring

bruges mere af mænd end af kvinder, mere af københavnere end af jyder og mere af informanterne end af interviewerne. Desværre betyder den uens sammensætning af interviews og gruppesamtaler at der ikke kan siges noget sikkert om forskellen på unge og gamle. Det ser ud til at de yngre informanter oftest siger ”hold kæft”, men det kan også skyldes at det mest er de unge informanter der deltager i gruppesamtaler. På samme måde er det vanskeligt at sige noget om udbredelsen af ”hold kæft” før og nu, igen fordi det især er det nyere korpusmateriale der indeholder gruppesamtaler.

Det er værd at overveje i det videre ODT-arbejde om disse sociolingvistiske parametre kan inddrages i trækanalysen på linje med funktionstrækkene.

Eksempler på opmærkning

Lad os illustrere trækkandidaterne ved at se på en række korpus-eksempler.

Tekstbundet fremhævende funktion

- (2) Jeg skal have en Strepsil nu, **hold kæft** hvor har jeg ondt i halsen mand
- (3) På et tidspunkt jeg havde røget et stykke tid og sådan noget og så fortalte jeg dem det og **hold kæft** en ballade ... og det ene og det andet
- (4) Det er sateme barsk at at sætte sig på skolebænken igen da ... **hold kæft** når man ikke er vant til det

Eksempel 2 illustrerer en typisk tekstbundet fremhævelse hvor ”hold kæft” er en beskrivelse af ’hvor ondt i halsen jeg har’. Eksempel 3 viser at det der fremhæves, også kan være implicit: I ”hold kæft en ballade” betyder ”hold kæft” at balladen var stor, voldsom, omfattende eller lignende. Eksempel 4 er et eksempel på hvad man kunne kalde omvendt ordstilling, ”hold kæft” viser her tilbage til ”barsk” og understreger (sammen med ”sateme”) at det er meget barsk.

Martin H. Hansen

Kontekstbundet fremhævende funktion

De foregående eksempler har alle kunnet knyttes til et bestemt sted i teksten (tekstbundet brug). Der kan også identificeres eksempler på mere kontekstbundne anvendelser af ”hold kæft”.

- (5) Så skulle han lige sikres en god (ha) pension **hold kæft**
- (6) Jamen det øh er jo noget der er diskuter- **hold kæft** det har jeg diskuteret dels med (biip) og også med (biip) der men selvfølgelig først bagefter

I eksempel 5 kan man argumentere for at ”hold kæft” fungerer på en måde der ligner et sætningsadverbium idet det fremhæver historiens bemærkelsesværdige indhold. Latteren – i transskriptionen opmærket som ”(ha)” – har for øvrigt en tilsvarende funktion.

Også i eksempel 6 er der tale om fremhævelse af en bemærkelsesværdig kontekst, i dette tilfælde dog delvist implicit. Taleren fortæller om et forløb hvor han diskuterede et problem med to familiemedlemmer, men ”først bagefter”. Det implicit bemærkelsesværdige synes at bestå i at problemet er blevet diskuteret meget og grundigt.

Citat eller ikke-citat

I opmærkningen er anvendt en bred citat-definition hvor alt der refereres som sagt eller tænkt af taleren selv eller af andre personer, på et fortidigt tidspunkt eller i en fiktiv situation, betragtes som citat.

- (7) Jamen faktisk gør hun det på den der meget sukkersøde måde ”jamen det er jo jer for jeres egen skyld at det er meget sundt for jer hvis” ... bare sådan lidt ”**hold nu din kæft** kan du ikke bare råbe af os” ikke

Citat kan både markeres med traditionelt inkvit, med skift i tonefald og med forskellige markører af at der refereres til en fiktiv begivenhed som fx ”bare sådan lidt” i eksempel 7 hvor informanten gengiver en fiktiv dialog. Det står ikke helt klart om ”hold kæft” her er fortællerens eget svar i den fiktive situation, noget

”Hold kæft” – et talesprogsudtryk i forandring

hun tænker i den fiktive situation eller noget hun tænker *om* den fiktive situation. Men det står klart at ”hold nu din kæft” ikke skal opfattes som en talehandling der har gyldighed i talesituationen, derfor betragtes eksempel 7 i denne undersøgelse som et citat.

Respons eller ikke-respons

- (8) (XMM) Der der er otteogfyrre sætninger og
(CER) **Hold da kæft**
(XMM) Øh det er de samme otte sætninger der går igen så hvis du synes du lige har læst det så har du læst dem
(CER) Nå okay

Til forskel fra de foregående eksempler henviser ”hold da kæft” her til noget en anden taler har sagt, nemlig ”otteogfyrre”. Dette interaktionelle træk er i analysen betegnet som *respons*, og fraværet af trækket som *ikke-respons*. Den implicitte betydning er at otteogfyrre er mange, og der er altså tale om en tekstbundet fremhævelse.

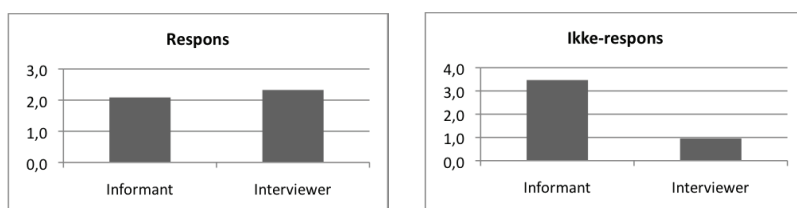
- (9) (VGR) (Biip) skulle tisse på et tidspunkt det nåede ikke engang jorden så var det væk
(XJM) **Hold da kæft**
(VGR) Så der har v- der var rigtig rigtig varmt

Endelig illustrerer eksempel 9 hvordan trækkene *respons* og *kon-tekstbundet* kan kombineres idet ”hold kæft” her henviser til hele den foregående talers historie og ikke kan knyttes til et bestemt sted i teksten.

En interessant sidebemærkning kan knyttes til brugen af henholdsvis respons og ikke-respons. Størstedelen af korpusset udgøres af klassiske sociolingvistiske interviews hvor en trænet interviewer bestræber sig på at få en informant til at tale så frit som muligt. Det gøres typisk ved fx at vise interesse for alt hvad informanten fortæller, og så vidt muligt at give afkald på at tage ordet.

Martin H. Hansen

Figuren viser hvordan denne interviewstrategi afspejles i interviewerens, henholdsvis informantens brug af ”hold kæft”: ”Hold kæft” som respons benyttes en anelse mere af intervieweren (som i eksempel 8), mens ”hold kæft” som ikke-respons (hvor ”hold kæft” fremhæver det man selv siger) næsten kun bruges af informanterne.

Figur 1 (Relativ frekvens pr. 100.000 tokens)

Talehandlingen 'ti stille'

- (10) (ASM) Han ligner (biip) ... bortset fra han er lækker
(MHV) Ej det gør han altså ikke
(ASM) Jo han gør
(MHV) Og han er heller ikke lækker
(ASM) Jo ham der
(MHV) Nej
(ASM) Jo
(MHV) Det er han jo ikke
(ASM) **Hold nu kæft** (biip)

Eksempel 10 er en samtale mellem to teenagepiger der sidder og kigger på nogle billeder. ASM's afsluttende ”hold nu kæft” synes at have en mere nuanceret betydning end blot ’ti stille’ idet ytringen fungerer som en markering af at hun ikke vil finde sig i at MHV siger hende imod. Hvis den prototypiske betydning af ”hold kæft” kan parafraseres som ’jeg vil ikke have at du siger *noget*’, så er der altså i eksempel 10 snarere tale om en betydning der kan parafraseres som ’jeg vil ikke have at du siger *det*’. Dermed illustrerer eksemplet at man kunne have valgt en mere detaljeret og differentieret trækopmærkning idet man kunne have taget højde for denne betydningsnuance.

"Hold kæft" – et talesprogsudtryk i forandring

- (11) (ASM) Hvad du optager ikke alt hvad vi siger vel?
(XAS) Hvad?
(ASM) Optager du alt hvad vi siger?
(XAS) Nej jeg optager kun halvdelen
(ASM) (leende) Åh **hold nu kæft**
(JRO) Er du så stoppet nu?
(ASM) (biip) d- [ej hvor er du dum]
(MHV) [Det var for sjov din] idiot
(JRO) Nå

Eksempel 11 er endnu et eksempel på et muligt kriterium for differentiering: Her har informanterne kortvarigt glemt at de bliver optaget, og interviewereren laver sjov med dem: "Du optager ikke alt hvad vi siger, vel?" "Nej, jeg optager kun halvdelen". Det leende "åh, hold nu kæft" er, som i eksempel 10, ikke en generel anmodning om at tie stille, men henviser til den konkrete ytring. Betydningen kan altså også her parafraseres som 'jeg vil ikke have at du siger det', eller mere specifikt 'lad være med at gøre grin med os'.

Men en forudsætning for at en ytring gælder som en talehandling, er at den fremsættes med den alvorlige hensigt at udføre den pågældende talehandling. At "åh, hold nu kæft" siges leende, indikerer at ytringen ikke er alvorligt ment og dermed ikke tæller som talehandling. Der er mange af korpuseksemplerne der indeholder latter, fnis og leende udtale, og man kunne således også operere med et træk der kunne kaldes 'talehandling'. Et uafklaret spørgsmål i den forbindelse er om latteren helt annullerer talehandlingen, eller om den blot modificerer den.

Resultater af opmærkningen

Med alle korpusbelæg opmærket viser der sig nogle tydelige mønstre. Blandt andet viser det sig at nogle af trækkene er helt eller næsten helt sammenfaldende og altså fra et strukturelt, analytisk synspunkt kan betragtes som redundante.

Martin H. Hansen

”Hold kæft” brugt som imperativkonstruktion falder altid sammen med talehandlingen ’ti stille’ og kan altså betragtes som et redundant træk.

Talehandlingen ’ti stille’ forekommer kun i forbindelse med interaktionstrækket ’respons’, men interaktionstrækket ’respons’ godt kan forekomme uden at der er tale om talehandlingen. Fra et strukturelt synspunkt kan ’ti stille’-trækket derfor betragtes som en særlig form for respons således at vi har en tretrinsskala: ’ti stille’ – anden respons – ikke-respons.

”Hold kæft” som citat forekommer i kombination med alle de øvrige træk uden at nogle kombinationer er specielt hyppige. Da vi her interesserer os for hvordan ”hold kæft” bruges i faktisk sprogbrug og ikke i refererede situationer, er citater holdt uden for de følgende undersøgelser.

Dermed kan fokus i det følgende indsnævres til to træk: Dels tretrinsskalaen ’ti stille’ – respons – ikke-respons, dels om den fremhævende funktion er bundet til teksten eller til konteksten. I parentes bemærket er det sidste spørgsmål ikke relevant i forbindelse med talehandlingen ’ti stille’.

To centrale funktionelle træk

Foruden citaterne frasorteres også de belæg der vanskeligt lader sig opmærke, fx på grund af utilstrækkeligt kendskab til konteksten. De 218 resterende belæg kan i tabelform illustreres sådan idet kun de hyppigst forekommende varianter er medtaget:

”Hold kæft” – et talesprogsudtryk i forandring

Alle leksikalske varianter af ”hold kæft”

	’ti stille’	respons	ikke-respons	I alt
tekstbundet	(ikke	22	84	-
kontekstbundet	fordelt)	55	20	-
I alt		37	77	104

Varianten ”hold kæft”

	’ti stille’	respons	ikke-respons	I alt
tekstbundet	(ikke	10	63	-
kontekstbundet	fordelt)	19	10	-
I alt		9	29	73

Varianter med ’da’, ”hold da kæft” m.fl.

	’ti stille’	respons	ikke-respons	I alt
tekstbundet	(ikke	9	8	-
kontekstbundet	fordelt)	26	3	-
I alt		3	35	11

Varianter med ’mand’, ”hold kæft mand” m.fl.

	’ti stille’	respons	ikke-respons	I alt
tekstbundet	(ikke	4	12	-
kontekstbundet	fordelt)	12	7	-
I alt		3	16	19

Varianter med ’nu’, ”hold nu kæft” m.fl.

	’ti stille’	respons	ikke-respons	I alt
tekstbundet	(ikke	0	0	-
situationsbundet	fordelt)	0	0	-
I alt		17	0	0

Varianter med ’din’, ”hold din kæft” m.fl.

	’ti stille’	respons	ikke-respons	I alt
tekstbundet	(ikke	0	0	-
kontekstbundet	fordelt)	0	0	-
I alt		6	0	0

Tabel 1

Hovedtendensen for alle leksikalske varianter er at ”hold kæft” som respons oftest er kontekstbundet, mens ”hold kæft” som ikke-respons oftest er tekstbundet. Ser man nærmere på de enkelte varianter, bruges den simple variant ”hold kæft” mest til tekstbundet ikke-respons. Adverbiet ’da’ optræder oftest i forbindelse med kontekstbundet respons, mens ’nu’ ser ud til udelukkende at kunne bruges i ’ti stille’-betydningen (men det går vi lidt dybere ned i). Det efterstillede ’mand’ fordeler sig jævnt ud over alle funktionskombinationer, mens ”hold din kæft”, selv om der kun er få belæg, ser ud til at blive brugt entydigt i ’ti stille’-betydningen.

Man kan altså sammenfattende sige at de leksikalske varianter tenderer til at have forskellig funktion, men at tendenserne ikke er entydige. Dog skiller ”hold nu kæft” og ”hold din kæft” sig ud ved entydigt at hænge sammen med ’ti stille’-betydningen.

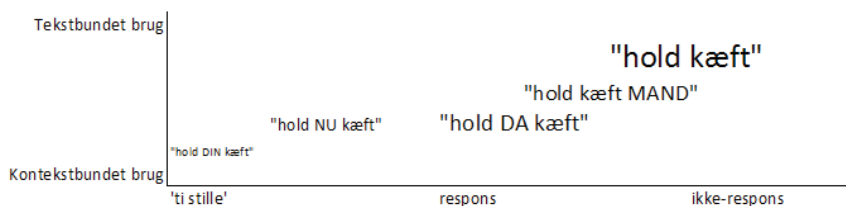
En supplerende undersøgelse af brugen af ”hold nu kæft” foretaget på dansksprogede sider på Google i september 2012 viser dog at der er undtagelser også fra dette tilsyneladende entydige mønster. Også her bruges ”hold nu kæft” overvejende i ’ti stille’-betydningen, men der er undtagelser. Et par eksempler:

Martin H. Hansen

- (12) **Hold nu kæft** en pengemaskine de har banket op i Billund!
Der er meget længe til vi skal i Legoland igen (skrevet på
twitter.com 10. juli 2012)
- (13) **hold nu kæft** en bøj 600g ondskab (restaurantanmeldelse på
tripadvisor.dk 2. juli 2011)

Hvis sprogbrugerne opfatter den interjektionale brug af ”hold nu kæft” som ungdommeligt og/eller kreativt sprog, må det forventes at de anvender dette udtryk i sammenhæng med andre kreative og hjemmelavede udtryk. Eksempel 13’s ”600g ondskab” kunne måske være en indikation på dette.

Sammenfatning af sammenhængen mellem leksikalske varianter og funktionelle træk

Figur 2

Diagrammet opsummerer tabellerne i det foregående afsnit. Hver leksikalsk variant er anbragt på det sted i diagrammet hvor den optræder hyppigst idet ”hold nu kæft” på grundlag af google-belæggene er rykket lidt væk fra den entydige ’ti stille’-betydning. Det er ikke her undersøgt hvordan betydningen af ”hold kæft” har ændret sig over tid, men diagrammet antyder alligevel en udviklingsretning. Hvis vi antager at grundbetydningen er ’ti stille’, og at den interjektionale brug er afledt af denne grundbetydning, så går udviklingsretningen fra nederste venstre til øverste højre hjørne.

”Hold kæft” – et talesprogsudtryk i forandring

Det lader til at de modererende adverbier ’da’ og ’nu’ tendentielt markerer bestemte underbetydninger. ’Da’ bruges især som respons, mens ’nu’ især bruges til at markere at der er tale om den oprindelige ’ti stille’-betydning. Men som vi så med ’nu’, er disse positioner også i forandring, og ”hold nu kæft” bruges også interjektionalt.

Også andre moderatorer end adverbier følger denne tendens. I ”hold kæft mand” kunne man fristes til at gætte på at ’mand’ oprindeligt har været reserveret til respons, nemlig som en til-taleform henvendt til samtalepartneren. Men som dataene viser, bruges ”hold kæft mand” også som ikke-respons.

Sammenfattende synes fremgangsmåden med at identificere funktionelle træk at være frugtbar. Specielt interessant bliver det at undersøge beslægtede leksemer som deler træk med ”hold kæft” idet det så bliver muligt at give en mere generel beskrivelse af hvilke træk der har tendens til at forekomme i kombination med hinanden.

Litteratur

- Adolphs, Svenja (2008) *Corpus and Context: Investigating pragmatic functions in spoken discourse*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Den Danske Ordbog <http://ordnet.dk/ddo>
- Goddard, Cliff & Anna Wierzbicka (2004) Cultural scripts: What are they and what are they good for? *Intercultural Pragmatics* 1-2:153-166.
- Hansen, Carsten & Martin H. Hansen (2011) Ordbog over Dansk Talesprog (ODT) – værkstedspræsentation af en ordbogsportal. *Nordiska studier i lexikografi* 11:224-235.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft (2011) *Grammatik over det Danske Sprog*. Syddansk Universitetsforlag.
- Svensén, Bo (2004) *Handbok i lexikografi*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Wierzbicka, Anna (1996) *Semantics: Primes and Universals*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Wierzbicka, Anna (2003) *Cross-Cultural Pragmatics*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.